

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ І НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Герашенко О. С.

У науковій статті досліджено особливості психологічної підготовки працівників патрульної поліції до діяльності в екстремальних і небезпечних умовах. Визначено заходи та складові елементи системи загальної психологічної підготовки патрульної поліції.

З'ясовано негативні психічні зміни, які виникають у патрульних у небезпечних для життя умовах, через відсутність у них психологічної підготовки, що може сприяти професійній деформації особистості.

Обґрунтовано необхідність тренінгової форми навчання працівників патрульної поліції та проведення психологічної підготовки для них у формі службової підготовки, підвищення кваліфікації, які повинні включати в себе відпрацювання кожним патрульним у межах контекстних ділових тренінгових занять варіативних конструктивних форм взаємодії з громадськістю.

Ключові слова: патрульна поліція, психологічна підготовка, екстремальні умови, професійна деформація, тренінг, службова діяльність.

В научной статье исследованы особенности психологической подготовки работников патрульной полиции к деятельности в экстремальных и опасных условиях. Определены мероприятия и составляющие элементы системы общей психологической подготовки патрульной полиции.

Установлены негативные психические изменения, возникающие у патрульных в условиях, опасных для жизни, из-за отсутствия у них психологической подготовки, что может способствовать развитию профессиональной деформации личности.

Обоснована необходимость тренинговой формы обучения работников патрульной полиции и проведения психологической подготовки для них в форме служебной подготовки, повышения квалификации, которые должны включать в себя отработку каждым патрульным в пределах контекстных деловых тренинговых занятий варіативных конструктивных форм взаимодействия с общественностью.

Ключевые слова: патрульная полиция, психологическая подготовка, экстремальные условия, профессиональная деформация, тренинг, служебная деятельность.

In this scientific article, the features of the psychological training of patrol police officers for activities in extreme and dangerous conditions are investigated. The measures and components of the general psychological training system for the patrol police have been determined. The negative mental changes that occur in patrols are identified, in conditions of life-threatening for lack of psychological preparation, which can contribute to the development of professional deformation of the individual.

The necessity of a training form of training for patrol police officers and psychological training for them in the form of official training, improvement of qualification, which should include the development of various constructive forms of interaction with the public by patrol within the context of business training sessions is substantiated.

Key words: patrol police, psychological preparation, extreme conditions, professional deformation, training, official activity.

Постановка проблеми. У зв'язку зі складною оперативною обстановкою на теперішній час особливої актуальності набуває налагоджене забезпечення правопорядку на вулицях і в інших громадських місцях міст, сіл, селищ та інших населених пунктах. У здійсненні цього завдання провідна роль належить патрульній поліції. Відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», у складі поліції функціонує патрульна поліція [1], яка зобов'язана неухильно дотримуватися положень Конституції України, Законів України й інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, і Присяги поліцейського; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; поважати й не порушувати прав і свобод людини; надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я.

Водночас, з огляду на те що патрульна поліція здійснює охорону громадського порядку, її професійна діяльність пов'язана з екстремальними, надзвичайними умовами. Ці умови вимагають від поліцейських більшого нервово-психічного напруження та самовіддачі.

Виходячи із цього, метою наукової статті є визначення особливостей психологічної підготовки співробітників патрульної поліції до діяльності в різних стресових умовах та екстремальних і надзвичайних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти щодо психологічної підготовки працівників поліції обґрунтовано в дослідженнях В.Г. Андросюка, Д.О. Александрова, В.І. Барка, Я.Г. Бондаренка, Л.В. Ваврика, Ю.Б. Ірхіна, Л.І. Казміренко, М.Н. Курка, А.В. Медведєва, В.І. Пліска, Р.Т. Сімка та ін. [2-8]. Учені зауважують, що професійна діяльність правоохоронців відбувається в складних, інколи навіть екстремальних умовах. У зв'язку із цим поряд із якісним добором необхідним є постійне вдосконалення методик і технологій навчання працівників поліції, у тому числі й патрульної, відповідно до потреб сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі психологічну підготовку розглянуто як комплекс заходів, спрямованих на формування, підтримку та розвиток у працівників професійно важливих психологічних і морально-ділових якостей. Результатом підготовки має бути сформована психологічна готовність до ефективного виконання професійної діяльності [2; 3].

Водночас відзначимо, що натеper поряд з уже наявними джерелами загрози суспільній безпеці виникають відносно нові форми прояву екстремізму

й тероризму. Відповідно, завчасне виявлення ознак зазначених правопорушень, а також професійні дії патрульних щодо їх припинення вимагають від поліцейських зібраності, пильності, здатності до швидкої зміни режиму діяльності і тривалих психоемоційних навантажень. Як показує практика, смерть і поранення значної кількості патрульних є наслідком низької професійно-психологічної підготовки, невміння зібратися і швидко відреагувати в певній екстремальній ситуації.

Відсутність психологічної підготовки в патрульних до дій в умовах, небезпечних для життя, викликає в них негативні психічні зміни (невроз, агресивність, апатію, суїцидальну поведінку), а також навіть може сприяти професійній деформації особистості. Нагадаємо, що професійна деформація поліцейського – це зміна психічних і соціально-психологічних особливостей його особистості в негативний бік, що відбувається передусім під впливом специфіки професійної діяльності і професійної ролі [9; 10].

Вищезазначені аргументи підтверджують той факт, що проблема формування спеціальної психологічної підготовки патрульної поліції до діяльності в умовах, небезпечних для життя, як ніколи набуває актуальності.

Аналіз наукової літератури у сфері юриспруденції та юридичної психології дає змогу визначити таке: більшість науковців розглядають психологічну готовність до будь-якої діяльності як рівень відповідності психічних процесів, досвіду і властивостей особистості конкретним умовам і завданням, що визначає межі стійкості цієї особистості; проблема оцінювання й формування психологічної підготовки поліцейських стала фактом повсякденної практики професійної підготовки, одним із найважливіших напрямів роботи з особовим складом; теорія і практика процесу формування та оцінювання психологічної підготовки патрульних до виконання професійних завдань в умовах, небезпечних для життя, не враховує специфіки прояву екстремізму й тероризму.

Однією з особливостей професійної діяльності патрульної поліції є те, що поліцейські виконують оперативно-службові завдання в небезпечних умовах, у яких їхньому життю може загрожувати реальна небезпека. Саме в таких випадках гарантією безпеки є високий ступінь підготовки патрульної поліції, її професіоналізм, морально-психологічні та бойові якості.

На нашу думку, основними факторами стресу для патрульних є реальна загроза життю, висока напруженість і відсутність повноцінного відпочинку, невизначеність і динамічність оперативної обстановки, постійна бойова готовність. Зазначені фактори передбачають наявність у співробітників патрульної поліції таких важливих професійних якостей, як рішучість, сміливість, психологічна й емоційально-вольова стійкість під час виконання оперативно-службових завдань в умовах небезпеки та раптово мінливої обстановки, відповідальність за своєчасне виконання поставлених завдань, дотримання законності, правомірне застосування зброї та спеціальних засобів, дотримання заходів безпеки, дисципліни, тактовності і гуманності у поводженні з громадянами.

Загалом, на відміну від багатьох інших професій, поліцейські здійснюють свою діяльність із високим ступенем ризику для життя і здоров'я, особливо в умовах масового порушення громадського порядку, ліквідації

наслідків терористичного акту, а також збройного протистояння злочинцям. У зв'язку із цим особливого значення в професійній підготовці патрульної поліції має комплексна інформаційна, спеціальна бойова, фізична та психологічна підготовка. У контексті наукової роботи вважаємо за необхідне розглянути саме психологічну підготовку як невід'ємний складник професійної підготовки патрульної поліції.

Психологічна підготовка до дій в умовах здійснення екстремістських або терористичних актів являє собою систему заходів, покликаних забезпечити збереження ефективності та якості діяльності кожного співробітника окремо й підрозділу загалом у нестандартних ситуаціях, у тому числі пов'язаних із загрозою для життя і здоров'я; збереження психічного здоров'я співробітників, профілактику психотравм і посттравматичних стресових розладів; запобігання негативним трансформаціям особистості в період перебування й після повернення з екстремальних умов [11, с. 57].

Система психологічної підготовки патрульної поліції загалом повинна являти собою комплекс заходів, здійснюваних не тільки на заняттях із психологічної підготовки, а й під час здійснення суспільно-гуманітарної, бойової, спеціальної та фізичної підготовки. Психологічна підготовка патрульних становить систему цілеспрямованих впливів, що має на меті формування й закріплення в поліцейських психологічної готовності і стійкості переважно на основі самовдосконалення особистісних і розвитку професійно важливих якостей, набуття досвіду успішних дій в екстремальних умовах.

Важливим моментом у підготовці патрульної поліції є процес формування комунікативних навичок патрульних, що включає визначення рівня оволодіння ними успішними операціями, які дають змогу досягти високого рівня виконання й готовності до відтворення в складних екстремальних ситуаціях. На формування навичок впливають такі чинники, як мотивація, здатність до навчання, рівень розвитку суб'єкта, наявність знань, умінь, спосіб пояснення змісту операції. У межах контекстного навчання (включення в навчальний процес проблемних ситуацій, що реально існують у професійному середовищі) на тренінгах розв'язуються різні ситуативні проблемні завдання й розробляються найбільш ефективні методи, прийоми, способи та форми їх розв'язання. Тренінг, ділові ігри та проблемні ситуації формують у майбутніх патрульних низку вмінь і навичок, а саме: володіти методиками службової комунікації, характеризувати емоційний стан учасників спілкування, прогнозувати подальший хід комунікації; нейтралізувати конфліктогени спілкування; аналізувати динаміку протікання спілкування; розв'язувати конфлікти й запобігати їм; вести діалог із різними верствами населення.

Отже, особливості психологічної підготовки співробітників патрульної поліції до діяльності в екстремальних і небезпечних умовах для життя визначаються багатозначністю взаємозв'язків між психологічною підготовкою поліцейського до виконання оперативно-службових завдань в екстремальних ситуаціях із показниками його психологічного стану. У процесі психологічної підготовки патрульних варто враховувати не лише динаміку взаємодії індивідуальних властивостей суб'єкта й факторів ситуативної діяльності, а й особистісні якості

кожного поліцейського. Так, у психологічно стійких співробітників патрульної поліції домінують такі якості, як стриманість, мужність, рівень адаптації, зібраність, організація своїх дій в екстремальних ситуаціях. Структура спеціальної психологічної підготовки співробітників патрульної поліції до службової діяльності в екстремальних умовах представлена в основному сукупністю професійно-рольових здібностей на понятійному рівні, емоційно-вольових реакцій, оцінок у прийнятті рішень на рівні стереотипів та установок дій.

Разом із тим процес психологічної підготовки працівників патрульної поліції в подальшому має бути продовжений у формі службової підготовки, підвищення кваліфікації й повинен містити відпрацювання кожним патрульним у межах контекстних ділових тренінгових занять варіативних конструктивних форм взаємодії з громадськістю.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page?text=%E1%E5%F1%B3%E4%E8>.
2. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Юхновець Г.О. Які якості вимагаються від працівника міліції: методологічні засади розробки професіограм та кваліфікованих характеристик. Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. 1996. № 1. С. 105-116.
3. Александров Д.О., Андросюк В.Г. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. Професійна психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів: навч.-метод. посіб. Київ: НАВСУ, 2003. 183 с.

4. Бондаренко Я.Г., Котелюх М.О., Петленко О.В. Формування психологічної готовності працівників ОВС до дій в екстремальних умовах. Право і безпека. 2015. № 1 (56). С. 91-96.

5. Левенець О.А. Принципи розвитку психологічної стійкості працівників ОВС при виконанні професійної діяльності. Юридична психологія. 2017. № 2 (21).

6. Сімко Р.Т. Психологічна підготовка і готовність працівників патрульно-постової служби міліції до професійної діяльності. Проблеми сучасної психології. 2011. Вип. 12. С. 777-786.

7. Столяренко А.М. Экстремальная психопедагогика: учеб. пособ. для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 607 с.

8. Яворська Г.Х., Рудницький В.Є. Професійна готовність до дій в нетипових ситуаціях у працівників особового складу спеціального підрозділу ОВС України. Наука і освіта. 2013. № 1-2. С. 241-244.

9. Медведєв В.С. Проблеми професійної деформації співробітників ОВС (теоретичний та прикладний аспект). Київ: НАВСУ, 1999. 310 с.

10. Методичні рекомендації з виявлення професійної деформації у працівників органів внутрішніх справ України / уклад.: М.Н. Курко, С.В. Омельченко. Київ, 2007. 25 с.

11. Давыдов В.П., Сальников В.П., Слепов В.Я. Основы педагогической психологии высшей школы: учебник. Санкт-Петербург: Университет, 2000. 255 с.

*Геращенко О. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки
Одеського державного університету
внутрішніх справ*